

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

На пошану професора, ректора Руслана
Постоловського

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету

Випуск 21

Рівне – 2011

УДК 94+94 (477)
ББК 63.3(0)
А-437

Рецензенти:

Віднянський Степан – доктор історичних наук, професор, завідувач відділу всесвітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України НАН України
Макар Юрій – професор, доктор історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне)

Члени редколегії:

Жилок Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острогож

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський)

Стокосос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ)

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор (м. Рівне)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. – Рівне: О.Зень, 2011. – 781с.

ISBN 978-617-601-015-9

УДК 94+94(477)
ББК 63.3(0)

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 11 від 24 червня 2011 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 978-617-601-015-9

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011

11. Півоварчук В. Запровадження радянської моделі соціально-побутової галузі на західноукраїнських землях. / Півоварчук В. // Нова педагогічна думка – 1998. – № 4
12. Рябищенко О. Охорона здоров'я населення західних областей УРСР. / Рябищенко О. – К.: Політвидав, 1963. – 97 с.

УДК 94 (477) «1939/1941»

В.М.Півоварчук

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН 1939–1941 РР.

У статті зроблена спроба проаналізувати україно-польські стосунки у передвоєнний період, та з приходом радянської влади, трансформацію їх з національної в ідеологічну площину.

Ключові слова: національні, націоналістичні, взаєморозуміння, конфронтація.

В статтє зделана попытка проанализировать украинско-польские отношения у передвоенный период, и с приходом советской власти, трансформацию их из национальной в идеологическую плоскость.

Ключевые слова: национальные, националистические, взаимопонимание, конфронтация.

In this article we made an attempt analysis Ukrainian and Polish respect with offensing of Soviet power, their transformation in the ideologe direction.

Key words: national, nationalize, mutual, confrontation.

Українсько-польські стосунки між двома світовими війнами у Польській державі були складними і суперечливими. Західна Волинь, як відомо, увійшла до складу Польщі за Ризьким мирним договором 1921 р. Тут було утворено багатонаціональне Волинське воєводство, яке за територією займало друге місце в Польській державі. Проте національна політика в Польській державі не завжди відзначалася гнучкістю, поважанням прав місцевої української людності, тому українсько-польські відносини на Волині протягом усього міжвоєнного періоду були досить непростими.

Досягти свою основну мету – пов'язати Волинь з Польщею економічно, культурно і організаційно вдалося лише наприкінці січня – початку лютого 1939 р. Цьому регіону відводилась роль постачальника сировини, що мало поставити у залежність край від Центральної Польщі. Поляки мали відігравати тут головну роль.

План передбачав поділ Волині на дві частини – північну і південну. У північній Волині можна було досить швидко досягти позитивних результатів, оскільки на думку творців програми, ця частина дуже подібна до Полісся, з нижчою, ніж в українців півдня Волині, національною свідомістю. План впровадження програми передбачав два етапи – схилити непольське населення до ідеї польської держави, а згодом його асимілювати [1].

Вказана програма складалася з кількох розділів, перший з яких присвячувався проблемі православного населення. В ньому зазначалося: «Реалізуючи польську програму щодо руського (українського) населення, потрібно мати на увазі, що не все православне населення може бути до цієї нації зараховане... Не можна ідентифікувати православних з руською (українською) нацією... Боротьба за душі несвідомого православного населення мусить бути піднята всією польською громадськістю і ця боротьба в державних інтересах повинна скінчитися перемогою» [2]. Далі в цьому розділі пропонувалося утворити осередки православних поляків, які започаткували б ефективну колонізацію.

Наступний розділ стосувався проблем термінів «русини» і «українці» [3]. Рекомендувалося терміни «українець», «український» вживати лише до осіб, які усвідомлюють себе українцями. Пропонувалося використовувати терміни «русин», «руський» і такі нейтральні слова, які нічого спільного не мали з національністю як, наприклад, «православний» або регіональні терміни «волиняк», «поліщук», «тутейший». На думку творців програми, це мало призвести до повної асиміляції українців [4].

Програма державної політики на Волині передбачала співучасть поляків із українцями, росіянами, чехами, німцями в національне змішаних організаціях, де асиміляцію передбачалося проводити при таких умовах:

- 1) надання польській культурі не тільки переваги, а й винятковості;
- 2) польський виховний ідеал у змішаних молодіжних організаціях стане єдиним;
- 3) в усіх громадських і господарських організаціях тактовно і без будь-яких політичних акцентів буде надано переваги польській мові над непольською;
- 4) в усіх громадських і господарських організаціях буде забезпечена перевага всього польського, що є головною метою проведення асиміляційних заходів;

5) місця інструкторів, які мають такі великі можливості в повсякденному організаційному житті, будуть надані тільки тим полякам, що знають місцеву мову;

6) метою діяльності змішаних організацій з точки зору державної політики – не дати усвідомити людині, що вона належить до іншої, ніж польська, національності, наприклад, до української.

Це стало б запереченням принципів як державної, так і національної асиміляції на Волині. Бо в рамках внутрішньої політики не можуть зародитися з польською допомогою чужі польському народові сили, а тим більше під прикриттям змішаних організацій не може зростати український рух [5].

Ця програма була таємною, і до ознайомлення з нею допускалося обмежене коло людей. З метою втілення в життя нової політичної програми воєвода провів низку зібрань, нарад, конференцій з представниками державних установ, польських громадських організацій і політичних партій, котрі діяли на Волині.

Якщо ж поляки з захопленням сприйняли нову політичну програму, то українці чинили їй опір. Тому напередодні світової війни польсько-українські відносини загострилися.

Оскільки реальними ворогами незалежності польського і українського народів були ті самі сили (нацистська Німеччина та більшовицька Росія), поляки й українці мали всі підстави прагнути до союзу. Однак, не дійшло не тільки до реальної співпраці, а, навпаки, вибухнув кривавий польсько-український конфлікт на західноукраїнських землях.

Разом з тим, різко змінився статус мешканців Західної України після її офіційного включення до складу СРСР та УРСР, оскільки на них поширювалось радянське громадянство. Однак, якщо українці Галичини і Волині зокрема формально об'єднувалися зі своїми одноплемінниками Радянської України в єдиній республіці й замість національної меншини вважалися представники титульної нації, то польське населення цих земель, навпаки, з титульної нації в Польщі перетворювалося на національну меншину УРСР [6].

Польські політики, на відміну від українських, доводили історичну належність Волині до Польщі, розглядаючи її та Галичину як «східні креси», анексовані Радянським Союзом. Проте, Д. Ллойд Джордж, колишній прем'єр-міністр Великої

Британії, у зверненні до польського посла в Лондоні 28 вересня 1939 р. Писав: «Російська армія зайняла території, які не є польськими і які були силою загарбані Польщею після Першої світової війни» [7].

Великі розбіжності простежуються в українських та польських джерелах щодо етнічного складу населення краю. Відомо, що протягом багатьох століть Польща всіма засобами нарощувала свою присутність на Волині. Водночас владні структури вдавалися до фальсифікації обліку етнічних груп і переписів населення. Сама їх методика була настільки недосконалою, що давала можливість для маніпуляції і спотворення відомостей про національний склад жителів. Так, під час перепису населення 1931 р. За пріоритетний показник етнічності мешканців регіону було взято мову спілкування та конфесійну приналежність. Римо-католики за цим переписом становили 14,4 % населення [8].

За радянськими ж обліково-розрахунковими даними на теренах шести західних областей на початок 1940 р. проживало 7838,5 тис. чол., у тому числі на Волині – 1031 тис. Звичайно, ці відомості відносні, оскільки в них не враховано всю сукупність динамічних демографічних змін, пов'язаних із біженцями, депортаціями, переселенням і переміщенням жителів. Наприклад, на чисельність населення західноукраїнських земель помітно вплинули еміграційні процеси: понад 50 тис. жителів Галичини і Волині опинилися в Румунії. Водночас на територію західноукраїнських земель прибули понад 100 тис. біженців з етнічної Польщі. Станом на 1 січня 1941 р. у цьому регіоні нараховувалося 2518,7 тис. поляків, у тому числі у Волинській обл. – 168 тис. чол. [9].

Навряд чи можна сумніватися, що безпосередньою причиною непримиренності позицій політичних проводів обох народів, як і значної частини громадян, був намір польського уряду, підтримуваного в цілому більшістю суспільства, включити до Польської держави землі, на яких поляки були меншістю. Така орієнтація польського керівництва була зумовлена переоцінкою ним власних можливостей і недооцінкою сили угруповань, які протистояли планам включити українські землі до Польщі. Прагнення розширити свою територію за рахунок сусіда, якого вважають нездатним оборонятися, було донедавна

загальноприйнятою засадою політики, тому не можна польську політику періоду війни вважати виявом якогось специфічного польського експансіонізму. З другого боку, для українських незалежників пріоритетом не була «ворожнеча до всього, що польське»: протистояння Польщі стало політичним завданням лише остільки, оскільки тодішня польська політика була ворожа ідеї самостійності й цілісності України.

Вже з перших днів насадження радянського режиму на Західній Україні у Галичині та на Волині почали створюватися підпільні антирадянські організації, збройні загони для боротьби за збереження і відновлення польської державності. Очоливши підпільну працю на Волині й Поліссі, Володимир Робітницький підніс її до такого рівня, що перевершував на той час і Галичину з її революційними традиціями [10].

Водночас на «східних кресах» стали нелегально з'являтися тисячі біженців із центральних і західних регіонів Польщі, які намагалися уникнути переслідування гітлерівців. Більшість українців цілком доброзичливо ставилась до біженців із Польщі. Водночас радянська пропаганда формувала в населення стороже, а то й вороже ставлення до біженців, наголошуючи на тому, що серед них немало відвертих або прихованих ворогів радянської влади, шпигунів та диверсантів, спеціально засланих в УРСР.

З цього часу починають загострюватися не польсько-українські, а польсько-радянські відносини. Про масштаби свавілля, насильства і знущання з боку партійних та радянських органів, працівників міліції і держбезпеки щодо представників польської людності можна судити з самого факту прийняття ЦК КП(б)У 6 серпня 1940 р. таємної постанови про порушення органами радянської влади Львова прав польського населення, яка мала стати пересторогою і для інших обкомів партій. У документі констатовалося, що населення Львова скаржить на свавілля й порушення законності працівниками міліції, які беруть хабарі, зловживають службовим становищем, безпардонно виселяють поляків з квартир. Наводилися конкретні факти з самоправства, грубощів. Коли один з мешканців, якого силоміць виселили з квартири, апелював до норм Конституції СРСР, то помполіт VI відділу міліції м. Львова заявив: «Сталінська Конституція написана для нас, а не для вас». Суддя 3-ї дільниці міста Крючко облюбував собі квартиру, зайняту студентами, і з допомогою

дільничного міліціонера виселив їх. Особливе обурення польської інтелігенції викликали факти грубого ставлення приїжджих зі східних регіонів працівників, зокрема обмеження вживання польської мови, перешкоджання прийому на роботу поляків [11].

Зважаючи на те, що з осені 1939 р. на Західну Україну механічно переносилась існуюча в УРСР партійно-адміністративна система та структура органів влади, впроваджувалось радянське громадянство та створювалась відповідна правова система. У січні – травні 1940 р. проводилась паспортизація міських жителів західних областей: було прописано 1514 тис. чол., 1160 тис. одержали паспорти, 8,5 тис. тимчасові посвідчення [12]. Серед паспортизованих – до 200 тис. поляків.

Найбільш негативну реакцію і обурення з боку польської людності викликали заходи щодо обмеження релігійних прав місцевого населення. Вже з перших місяців радянського режиму було закрито духовну академію, семінарію, всі релігійні школи, монастирі, припинено видання релігійної літератури, арештовано та депортовано частину ксьондзів, закрито багато костелів.

Постанову про насильне вилучення молитовних приміщень у Рівненській та Волинській областях ухвалили 4 червня 1941 р. У ній зазначалося, що наперекір установленому законом порядку було закрито молитовні будинки і вилучено приміщення церков, костелів, синагог у містах Дубно, Володимирі-Волинському, Ковелі, Луцьку та ін. [13].

Таким чином, включення західних областей України до складу СРСР і УРСР докорінно змінило статус поляків, які проживали на Волині. Вони отримали радянське громадянство і стали національною меншиною, зазнавши в цій якості глибоких демографічних і соціальних змін. Протягом осені 1939 – першої половини 1941 рр. близько півмільйона поляків було вислано, переселено, депортовано, репресовано, вони у примусовому порядку опинилися на роботах у Донбасі, на Уралі, в Сибіру, Казахстані та інших регіонах СРСР.

Трагічні наслідки для польської людності, як і для корінного населення західних областей України, мали радянська країна, насадження сталінізму, націоналізація підприємств, торгівлі, транспорту, конфіскація землі, сільськогосподарського реманенту, репресивно-каральні акції щодо просвітницьких організацій, релігії.

У польських та українських публікаціях періоду Другої світової війни висловлювалися різні погляди стосовно того, де, коли і ким були започатковані вбивства мирного населення на польсько-українському прикордонні. В українських публікаціях досить поширений погляд, що початком конфлікту були вбивства на Замойщині польським підпіллям українських в'їтів і громадських діячів, яких вважали німецькими колаборантами. У польських виданнях висловлюється погляд, що ці терористичні замаху мали зовсім інший характер і не мали впливу на події, які розгорталися пізніше. Якщо й справді вияви терору щодо цивільного населення були спершу спорадичними, то для з'ясування обставин ескалації терору винятково важливим документом є звіт одного з представників польського еміграційного уряду у Волині. Він неоднозначно стверджував, що першими «були спорадичні вбивства поляків, які були на німецькій службі як адміністратори маєтків, лісова і шляхова служба і т. п. Вбивства... були викликані прагненням помсти особам, що вислужувалися перед німцями і не раз, у зв'язку з характером своїх обов'язків, мусили виступати проти інтересів місцевого населення» [14]. Документ важливий, оскільки не узгоджується з поширеним у польському суспільстві переконанням, що українці були майже виключно колаборантами і виступали при підтримці німців проти тих поляків, які боролися з німцями. Насправді, в польському й українському суспільстві були і безпринципні колаборанти, і ті, хто йшов на співпрацю з окупантами, щоб допомогти своїм землякам, і, врешті, люди, які опинилися у вимушеній ситуації.

Таким чином, українсько-польські відносини на Волині носили складний характер як напередодні так і протягом Другої світової війни, особливо несприятливі взаємовідносини склалися між поляками краю та більшовиками, що прибули на територію Волині у 1939 р.

Насадження сталінського режиму та його карально-репресивна політика наштовхувалися на спротив поляків і українців, їх протестний і саботажний рух, але консолідувати його не вдалося через комплекс минулих взаємних претензій і діаметрально протилежні орієнтири щодо територіальної приналежності Галичини й Волині та їх перспектив.

Джерела та література

1. Кучерепа М. До генезис конфлікту: україно-польські відносини на Волині напередодні Другої світової війни / Микола Кучерепа // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр. Польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. – Львів, 2003. – С. 66.
2. Державний архів Волинської області (ДАВО). Ф.46, оп. 9, спр. 1671, арк. 1.
3. ДАВО. Ф. 46, оп. 9, спр. 4671, арк. 5-6.
4. ДАВО. Ф. 46, оп. 9, спр. 4671, арк. 7-13.
5. ДАВО. Ф. 46, оп. 9, спр. 4671, арк. 17.
6. Калакура О. Новий статус поляків західноукраїнських земель після їх включення до УРСР (1939–1941 рр.) // Історичний журнал. – 2005. – №5. – С. 36.
7. Цит. за: Історія дипломатії. 2-е изд. – М., 1975. – Т. 4. – С. 23.
8. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ), ф. 1, оп. 23, спр. 711, арк. 19.
9. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 711, арк. 18.
10. Сергійчук В. Український здвиг: Волинь 1939–1953 / В. Сергійчук. – С. 13.
11. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У щодо порушення органами радянської влади Львова прав польського населення // Сергійчик В. Правда про «золотий вересень» 1939-го. – К., 1999. – С. 110–113.
12. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 6, спр. 574, арк. 123.
13. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 16, спр. 18, арк. 42-45.
14. Ісаєвич Я. Українсько-польські відносини періоду Другої світової війни: інтерпретації істориків і політиків / Я. Ісаєвич // Історія в школах України. – 2003. – №2. – С. 39.

УДК 94(477.87)1945/1953

Л.І.Капітан

МОВНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ШКОЛИ В ЗАКАРПАТТІ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Висвітлюються основні напрями політики Радянської влади в освітній галузі, зокрема розв'язання мовного питання в повоєнному Закарпатті, яке відзначалося надзвичайною поліетнічністю. Автор наголошує, що першочерговим для влади було завдання налагодити роботу шкіл у всіх населених пунктах, дати можливість дітям здобувати освіту рідною мовою. Вже в перші повоєнні роки запрацювали

ЗМІСТ

Савчук П.О. ПОСТОЛОВСЬКИЙ РУСЛАН МИХАЙЛОВИЧ – ЛЮДИНА, ОРГАНІЗАТОР, НАУКОВЕЦЬ.....	3
---	---

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Жук О. М. СОЦІАЛЬНІ ТА ЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОСЕЛЕНЬ КРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В СКЛАДІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ В 1569-1648 РР.	13
--	----

Карімова К. В. ВПЛИВ ЕТНІЧНИХ ГРУП НА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я В КІНЦІ ХVІІІ – СЕРЕДИНІ ХІХ СТ.	28
--	----

Іванова В.О. ГЕНЕРАЛ М.І. ДРАГОМИРОВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 1877 – 1878 РР.....	34
--	----

Проскурняк В.П. ОСИП МАКОВЕЙ ТА ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ КІН. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.	51
---	----

Пальчевський Р.С. СОКІЛЬСЬКИЙ РУХ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕРІОД МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ	63
---	----

Журавльова С.П. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ НА ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХ СТ.....	71
---	----

Дерман І. П. РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я В 20-ТІ – НА ПОЧАТКУ 40-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ	82
---	----

Давидюк Р.П. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АНАНІЯ ВОЛИНЦЯ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ.....	91
---	----

Гуменюк О. В. ОРГАНІЗАЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1939-1941 РР.).....	102
Півоварчук В.М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН 1939-1941 РР.....	108
Капіган Л.І. МОВНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ШКОЛИ В ЗАКАРПАТТІ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ	115
Киридон П.В. ДІЯЛЬНІСТЬ НОМЕНКЛАТУРИ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ В 1945-1953 РОКАХ	128
Дубей В.І. ЗАСАДИ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ...	141
Киридон А.М. УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У ФОРМАТІ КРОС – ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	149
Петрук Л.П. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ	167
Чорна Л.О. РІДНА ПРИРОДА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ.....	176
Безкоровайна О.В. ФІЛОСОФСЬКІ ТА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ФЕНОМЕНА ОСОБИСТІСНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ.....	185
Карпухіна Т.О. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ У НОВІТНІЙ ПЕРІОД	207

Веремейчик Л. Ф.
ДУХОВНЕ СЛУЖІННЯ ТА КАПЕЛАНСТВО В ЗБРОЙНИХ
СИЛАХ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 232

Сойчук Р.
СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНА УКРАЇНСЬКОГО МЕНТАЛІТЕТУ 243

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Прищепя Б.А.
ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПЕРЕСОПНИЦІ..... 255

Семешук В. М.
СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ
ПЕРЕДУМОВИ ПОЧАТКУ МЕЛІОРАТИВНИХ
РОБІТ НА ВОЛИНІ В КІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ..... 266

Прищепя О.П.
УЧАСТЬ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ
МІСЬКОГО ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.
(НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНСЬКОГО РЕАЛЬНОГО УЧИЛИЩА) 273

Галуха В.Л.
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ
Й ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ У ХОДІ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ
НА ВОЛИНІ У МІЖВОСННИЙ ПЕРІОД..... 283

Жив'юк А.
ФОРМУВАННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ
КОМПАРТІЙНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ ВПРОДОВЖ 1940-х РОКІВ
(НА МАТЕРІАЛАХ РІВНЕНСЬКОГО ОБКОМУ КП(Б)У) 293

Михальчук Р. Ю.
ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ГОЛОКОСТУ В ПІВДЕННІЙ
РІВНЕНЩИНІ (на прикладі Здолбунівського району)..... 304

Ларькіна Л.М.
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
СТВОРЕННЯ КОМІСІЙ СПРИЯННЯ ЗА ДОТРИМАННЯМ
ЗАКОНОДАВСТВА ПРО РЕЛІГІЙНІ КУЛЬТИ
НА ВОЛИНІ (1961–1966 рр.) 316

Доброчинська В. А., Шеретюк В.М.
СТОРИНКИ ІСТОРІЇ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ (1967–1998 рр.)..... 322

Білявцева О.В.
ЗБЕРЕЖЕННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ
ТА САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНЦІВ
ПРАВОСЛАВНИМИ МОНАСТІРЯМИ РІВНЕНЩИНИ
(НА ПРИКЛАДІ СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКОГО
ГОРОДОЦЬКОГО ТА СВЯТО-ТРОЇЦЬКОГО
КОРЕЦЬКОГО ЖІНОЧИХ МОНАСТІРІВ) 339

Жилюк С. І.
СТАНОВИЩЕ ІУДЕЙСЬКИХ ГРОМАД
НА ЖИТОМИРЩИНІ В РОКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ..... 346

Чура В.І.
НАСЛІДКИ КОМПАРТІЙНОГО РЕФОРМУВАННЯ
НАРОДНОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1988 РОЦІ..... 357

Демянюк І.В.
ПРЕДТЕЧА НЕЗАЛЕЖНОСТІ
ДО ПИТАННЯ ПРО ВИНИКНЕННЯ НАРОДНОГО
РУХУ УКРАЇНИ НА РІВНЕНЩИНІ..... 368

**ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС**
Полнохович Ю. Ю.
«ЮВІЛЕЙНІ ЦЕРЕМОНІЇ» ЗА ДАНИМИ НАПИСІВ
МАЙЯ КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ..... 385

Петрович І.
ІШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФЕОДАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В ЧЕХІЇ..... 395

Якимчук О.О.
НАСТУП ДЕРЖАВИ НА МАЙНОВІ ІНТЕРЕСИ
КНЯЗІВ ЛЮБОМИРСЬКИХ У КОНТЕКСТІ
ПОЛЬСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1830-1831 РР. 404

Шеретюк Р.М. ЕТНОКОНФЕСІЙНІ ПРОЦЕСИ У СЕРЕДОВИЩІ УНІАТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ХОЛМЩИНИ І ПІДЛЯШШЯ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.....	415
Венгер Н. В. ЕТНІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ХІХ СТ. ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: НА ПРИКЛАДІ МЕНОНІТСЬКОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ТРАДИЦІЇ	424
Троян С.С. НІМЕЧЧИНА НА ШЛЯХАХ «СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ»: АДМІРАЛ А. ФОН ТІРПІЦ І ПРОГРАМА БУДІВНИЦТВА ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОГО ФЛОТУ	444
Василюк А.В. СПІЛКИ У ПРАЗІ В 1890-1910 РОКАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ МІЖЕТНІЧНОГО КЛІМАТУ	454
Бунечко С. М. АГРАРНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В ПОЛЬЩІ 1930-Х РР. КРИЗЬ ПРИЗМУ ЇЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	464
Луцик Г. РОЛЬ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ СЛОВАЧЧИНИ У СТАНОВЛЕННІ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ (1945-1948 РОКИ).....	476
Субот О.А. ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 1948 – 1954 РР. «СПРАВА СЛАНСЬКОГО».....	497
Філіпчук І.В. РОЛЬ ЧАСОПИСУ «LITERARNI LISTY» У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 60-Х РОКІВ ХХ СТ.....	517
Віруцька С.В. БОЛГАРІЯ І «ПРАЗЬКА ВЕСНА» 1968 РОКУ	521

Жулканич Н., Безега Т.
ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ
В РУМУНІЇ (80-90-і рр. ХХст.)..... 532

Санжаревський О.І.
ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМИН
РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ З КРАЇНАМИ БАЛТІЇ
В 90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ..... 541

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

Савчук П.О.
НАУКОВА ШКОЛА
«ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ»..... 550

Грипич С.Н.
ПОСТАТЬ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
У КОНТЕКСТІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ
ТА КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ..... 561

Деміроглу Х.
ІСТОРІЧНІ МАТЕРІАЛИ ПРО ВОЛЗЬКИХ БУЛГАР..... 570

Синяк І.Л.
ФОРМУЛЯРИ ВИКОНАВЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ
ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО НИЗОВОГО
В ДОБУ НОВОЇ СІЧІ..... 588

Постоловський Р.М.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ
НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ У
ДЕРЖАВОТВОРЕННІ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ..... 599

Казначеева Л.М.
ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ВОЛИНСЬКОГО ДВОРЯНСЬКОГО ЗІБРАННЯ..... 635

Троян П.С.
АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ
НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ..... 644

Кузьменко Л.І. ЛИСТУВАННЯ ВАСИЛЯ ДОМАНИЦЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЙОГО СТОСУНКІВ З РОДИНОЮ	649
Шатрова М.Б. ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА КІНЦЯ ХІХ — 30-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ.....	661
Багрій Т.М. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ЗМІНИ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918 – 1938 РР.) У СУЧАСНИХ ІСТОРІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ЧЕХІЇ.....	672
Підберезних І.Є. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ США У ДАЛЕКОСХІДНОМУ РЕГІОНІ (1945-1991 роки): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ.....	683
Хмельницький Б. І. СУСПІЛЬНО ЗОРІЄНТОВАНІ ДОКУМЕНТИ ІЄРАРХІЇ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ.....	702
Заглинська Л.В. ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ: ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	710
Трачук Л. НАУКОВА РОЗРОБКА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ В БІБЛІОГРАФІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В ІСТОРИЧНОМУ РОЗРІЗІ	719
Остапчук Ю.А. ІСТОРІОГРАФІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ КАТАЛОГІВ.....	733
Полянський О. БИТВИ ЗА ІСТОРІЮ УКРАЇНИ: ВІД ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ДО ПРЯМОЇ УКРАЇНОФОБІЇ	744
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	770

Наукове видання

**Актуальні проблеми вітчизняної та
всесвітньої історії**

Наукові записки

Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 21

Відповідальний за підготовку збірника до видання – *С. С. Троян*

Технічне редагування – *колектив філологів кафедри методики
викладання культури української мови
РДГУ*

Комп'ютерна верстка – *О. Ю. Третьяк, В. Б. Самсонюк*

Обкладинка – *Г. В. Волохов*

Фото – *В. Ю. Ричко*

Підписано до друку 10.06.2011 р.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет. Друк різнографічний.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 42,3.

Тираж 300. Зам. №105/1

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. – Рівне: О.Зень, 2011. – 781с.

ISBN 978-617-601-015-9

Видавець О.Зень
Свідоцтво РВ №26 від 6 квітня 2004 р.
пр.Кн.Романа, 9/24, м.Рівне, 33022
тел.: 0-362-24-45-09; 0-67-36-40-727
E-mail: olegzen@ukr.net

Віддруковано засобами різнографічного друку
Друк: ПП І. О. Самборський
вул. Толстого, 3, м. Рівне, 33028
тел.: 0-362-22-41-20